

ВІДГУК

офіційного опонента доктора наук з державного управління, старшого дослідника Палюха Віктора Валентиновича на дисертацію Харечка Дмитра Олексійовича «Державна політика суспільного благополуччя на сучасному етапі соціально-економічних трансформацій», подану на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 - механізми державного управління

Актуальність теми дисертаційного дослідження

В умовах повномасштабної збройної агресії, глибоких соціально-економічних трансформацій та євроінтеграційного курсу України питання державної політики суспільного благополуччя набуває особливої науково-практичної ваги. Йдеться не просто про підтримку вразливих верств населення — йдеться про здатність держави зберегти соціальну згуртованість, людський потенціал і довіру громадян до публічних інституцій в один із найважчих періодів національної історії.

Водночас слід визнати, що вітчизняна наука державного управління досі не сформувала цілісної концептуальної основи для розуміння суспільного благополуччя як об'єкта державного впливу. Існуючі підходи здебільшого фрагментарні, зосереджені або на соціальному захисті, або на економічному зростанні, проте не охоплюють їх системної взаємодії в умовах кризових трансформацій. Саме тому дисертаційне дослідження Харечка Д.О. є своєчасним і актуальним — воно робить спробу заповнити цю прогалину через обґрунтування комплексу управлінських механізмів реалізації державної політики суспільного благополуччя з урахуванням реалій воєнного часу та перспектив повоєнного відновлення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри публічного врядування Національного університету «Львівська політехніка» «Наукові засади забезпечення сталого розвитку територіальних громад і територій в умовах національних викликів та повоєнного відновлення України (ДР № 0124U000016). Доробок автора полягає у розробці концепції державної соціально-економічної політики суспільного благополуччя яка полягає в удосконаленні організаційно-нормативної регламентації, актуалізації повноважень органів державної влади й територіальних громад в системі місцевого самоврядування у зазначеній сфері.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і
рекомендацій, сформульованих у дисертації**

Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування формування науково-методологічних підходів та розробка практичних рекомендацій для органів державної влади із реалізації комплексу механізмів державної політики суспільного благополуччя на сучасному етапі соціально-економічних трансформацій.

Для досягнення зазначеної мети було поставлено наступні завдання дисертаційного дослідження: проаналізувати науково-теоретичну сутність феномену суспільного благополуччя в соціумі як об'єкту державного впливу; вивчити особливості трансформації соціальних векторів державної політики суспільного благополуччя у період війни з РФ; виокремити соціально-економічну проблематику суспільного благополуччя у період правового режиму воєнного стану; розкрити сутність соціальної адаптації громадян внаслідок функціонування правового режиму воєнного стану в Україні; з'ясувати можливість імплементації кращих практик зарубіжного досвіду політики суспільного благополуччя на сучасному етапі; узагальнити соціально-економічні аспекти трансформації державної політики суспільного благополуччя в Україні; охарактеризувати спектр ціннісних засад суспільного благополуччя згідно з соціальними стандартами розвинутих країн; запропонувати ефективний комплекс механізмів державної політики суспільного благополуччя в Україні зі змістовним наповненням; узагальнити управлінські підходи у реалізації державно-приватного партнерства з підвищення рівня суспільного благополуччя; обґрунтувати концепцію державної політики суспільного благополуччя на сучасному етапі соціально-економічних трансформацій в Україні.

Об'єкт дослідження – сфера суспільного благополуччя громадян у трансформаційні періоди.

Предмет дослідження – державна політика суспільного благополуччя на сучасному етапі соціально-економічних трансформацій.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що досягнення позитивного впливу держави на розвиток суспільного благополуччя громадян в Україні можливе завдяки злагодженому, спланованому та скоординованому формуванню та реалізації соціально-економічної політики органами державної влади спільно з територіальними громадами та громадськими об'єднаннями соціально-гуманітарного напрямку.

Методи дослідження. Для реалізації мети та виконання поставлених завдань використано комплекс загальнонаукових, спеціальних і прикладних методів дослідження, що поєднують теоретичні та емпіричні підходи.

Методологічну основу дослідження, що побудована на теоретичних

методах пізнання складають методи: аналітичний (аналіз проблем особистості), системний (дослідження структури та функцій органів державної влади у політиці суспільного благополуччя), порівняльний та порівняльно-історичний (порівняння історичних та закордонних практик державної політики у цій сфері, насамперед, співставлення етапів розвитку державної соціально-економічної політики в радянський період та за роки незалежності України); прогностичний (розробка перспективних пропозицій щодо удосконалення комплексу ефективних механізмів державної політики, застосування яких найбільш повно сприятиме ефективній її реалізації), узагальнення (обґрунтування перенесення окремих практик, напрямів та методів із зарубіжного досвіду на державне управління в Україні), моделювання (розробка організаційно-нормативної концепції державної політики суспільного благополуччя).

До спеціальних наукових методів дослідження, належать: аналітико-синтетичний (аналіз наукової літератури, співвідношення дефініцій); формальнологічний (з'ясування принципів діяльності органів державної влади в контексті реалізації політики суспільного благополуччя); нормативно-правовий аналіз (порівняння нормативно-правових актів, аналіз закономірностей розвитку законодавчої бази), аналіз ситуацій (опис конкретних ситуацій у функціонуванні державних і суспільних інституцій).

Наукове значення дисертаційного дослідження, достовірність і новизна наукових положень

Структура дисертаційної роботи є логічною та послідовною, матеріал викладено відповідно до плану роботи. Загальні висновки дисертації та висновки за розділами ґрунтуються на результатах проведеного дослідження та відображають зміст викладеного матеріалу, можна констатувати їх аргументованість та завершеність. Сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації ґрунтуються на комплексному аналізі наукової літератури, опрацюванні достатньої кількості емпіричного матеріалу.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад формування державної політики суспільного благополуччя у контексті реалізації національної стратегії соціально-економічного розвитку із розробленням комплексу управлінських механізмів спрямованих на забезпечення матеріальної та фінансової стабільності громадян в умовах трансформаційного періоду. Зокрема, в дисертації:

уперше:

- науково обґрунтовано концепцію державної політики суспільного благополуччя в Україні, яка передбачає формування ефективних управлінських блоків у її реалізації шляхом створення сприятливого

соціально-економічного середовища для громадян на основі інтегративного підходу до цілеспрямованого впливу держави, спрямованого на підвищення рівня життя населення з урахуванням сучасних реалій військової агресії РФ;

- запропоновано комплекс механізмів реалізації державної політики суспільного благополуччя, а саме: нормативно-правові, економіко-фінансові, організаційні, соціально-політичні, мотиваційні, інформаційні, освітньо-культурні та комунікативні механізми, які характеризуються змістовною наповненістю та забезпечують формування партнерських взаємовідносин між органами державної влади, територіальними громадами та неурядовими інституціями соціально-економічного спрямування;

удосконалено:

- методологічні підходи до систематизації фундаментальних і прикладних досліджень з формування та реалізації державної політики суспільного благополуччя, що передбачають обґрунтування доцільності застосування інтегративного підходу в процесах соціального партнерства у сфері державної соціально-економічної та гуманітарної політики;

- управлінські принципи формування державної політики суспільного благополуччя, що ґрунтуються на визначенні ключових сучасних тенденцій, зокрема посиленні ролі громадянського суспільства та окресленні ціннісного базису соціально-економічного розвитку за умов ефективної діяльності органів державної влади та інших публічних інституцій в Україні;

- науково-теоретичні підходи до формування організаційної та нормативно-правової бази і принципів реалізації державної політики суспільного благополуччя, які характеризуються поєднанням сучасних інноваційних уявлень про матеріальний та фінансовий добробут з удосконаленими механізмами реалізації заходів соціально-економічного розвитку на етапі правового режиму воєнного стану в Україні;

- удосконалено науково-прикладний базис формування механізмів взаємодії органів державної влади на місцевому рівні, територіальних громад у системі місцевого самоврядування та неурядових інституцій соціально-економічного і гуманітарного спрямування, що реалізується на основі застосування креативних форм діалогової взаємодії та соціального партнерства з метою підвищення рівня суспільного благополуччя населення;

дістали подальшого розвитку:

- наукове узагальнення та комплексна систематизація існуючих управлінських підходів до реалізації державної політики суспільного благополуччя шляхом переформатування комплексу управлінських механізмів у нормативно-організаційні, соціально-економічні, інформаційно-мотиваційні та освітньо-комунікативні управлінські блоки для комплексного вирішення поставлених завдань соціально-економічного розвитку на

сучасному етапі;

- направи реалізації державної соціально-економічної та гуманітарної політики як інституційної основи державного управління у сфері суспільного благополуччя, що полягають у формуванні ціннісних засад сучасних параметрів життєдіяльності відповідно до стандартів і норм функціонування країн-членів Європейського Союзу;

- визначення сучасних чинників трансформації уявлень громадян про належний рівень суспільного благополуччя, зумовлених військовою агресією РФ проти України та тривалим функціонуванням правового режиму воєнного стану, що впливають на формування цінностей соціальної солідарності та справедливості на етапі соціально-економічних трансформацій.

Автор стверджує, що упродовж новітньої історії людства неодноразово виникали глобальні соціально-економічні кризи, які проявлялися у політичній, фінансовій, банківській і соціальній сферах та спричиняли дисбаланс між споживчим попитом і пропозицією, скорочення обсягів виробництва, зміну цінової політики, порушення системи взаєморозрахунків, зростання безробіття і бідності, а також банкрутство підприємств і фізичних осіб. Обґрунтовано, що кризи в контексті суспільного благополуччя мають переважно стихійний характер, їх складно передбачити та запобігти, проте, попри негативні наслідки для економіки, вони можуть виконувати і певні регулятивні функції.

Зниження рівня суспільного благополуччя супроводжується посиленням соціальної диференціації населення, зростанням безробіття та бідності, що, своєю чергою, зумовлює скорочення платоспроможного попиту, уповільнення темпів економічного зростання та зменшення податкових надходжень до бюджету. Зазначені процеси негативно впливають на досягнення цілей сталого розвитку та знижують спроможність держав забезпечувати ефективне соціально-економічне зростання. Сучасні тенденції характеризуються посиленням соціально-економічної нерівності, що проявляється у зменшенні частки оплати праці в національному доході, а також у зростанні майнової та доходної диференціації населення (стор. 64-75).

Зазначається, що громадянське суспільство та окрема особистість постійно переосмислюють сутність блага і благополуччя. У сучасних умовах суспільне благополуччя постає як самостійна соціальна категорія, яка, хоча і є близькою до поняття добробуту, має власне змістове наповнення. Як соціокультурний феномен, суспільне благополуччя формується з урахуванням культурної специфіки кожного суспільства, що зумовлює обмеженість прямого перенесення відповідних концептів між різними соціальними системами. Концептуалізація феномену соціального добробуту виходить за

межі окремих галузей знань і не може бути повністю описана виключно в межах державної соціально-гуманітарної політики, де традиційно домінують категорії соціального захисту і здоров'я та суспільного благополуччя.

Прояви цього феномену мають багаторівневий характер і відображаються як на рівні суспільства в цілому, так і на рівні окремих соціальних груп та індивідів. Суспільне благополуччя є результатом взаємодії соціальних, економічних і культурних чинників, а також відображає процеси суспільного пізнання і трансформації цінностей. У зв'язку з цим реалізація державної соціально-гуманітарної політики потребує постійного оновлення підходів до розуміння та забезпечення суспільного благополуччя. В сучасних умовах особливого значення набуває реалізація цілеспрямованої державної соціально-економічної політики, спрямованої на формування сприятливих умов для відтворення людського капіталу в особливий період. Зазначена державна політика передбачає визначення комплексу завдань, орієнтованих на стимулювання розвитку соціально-економічного середовища (стор. 98-106).

Встановлено, що соціально-економічні проблеми зумовлені не лише внутрішньою диференціацією суспільств, а й значними диспропорціями між країнами. Посилення розриву між високорозвиненими державами, де спостерігається зростання рівня життя, і менш розвиненими країнами, що стикаються з високим рівнем безробіття, перенаселенням, проблемами житлового забезпечення та охорони здоров'я формує складні соціально-економічні виклики глобального характеру. Встановлено, що соціально-економічна міграція стала поширеним явищем сучасності та виступає джерелом нових політичних викликів. З одного боку, вона сприяє розвитку полікультурності, а з іншого – може загострювати міжетнічні суперечності та соціальні конфлікти.

Виклики соціально-економічного характеру мають системний і комплексний вплив, оскільки безпосередньо стосуються якості життя населення та здатності суспільства до сталого розвитку. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності органів державної влади. Сучасна світова спільнота характеризується демографічними дисбалансами, зокрема перенаселенням у країнах, що розвиваються, та старінням населення у високорозвинених державах, насамперед у країнах Європи. Нерівномірний розподіл населення супроводжується нерівномірністю доступу до ресурсів, що зумовлює посилення соціальної диференціації, бідності та виникнення нових соціальних ризиків (стор. 173-181).

Доведено, що сутність соціально-економічного зростання охоплює забезпечення безпеки державної фінансової системи, енергетичної, продовольчої, соціальної та сировинної сфер, а також формування достатніх

державних резервів. Обсяг і структура потреб бізнесу визначаються як зовнішніми чинниками, зокрема діяльністю органів державної влади та темпами соціально-економічного розвитку, так і внутрішніми факторами, що залежать від фінансово-господарського стану суб'єктів господарювання. Значна частка неформальної зайнятості зумовлюють необхідність посилення державної підтримки доходів населення, поряд із забезпеченням доступності медико-соціальних послуг.

З метою зниження соціально-економічних ризиків органи державної влади реалізують заходи фінансової підтримки, зокрема впроваджують стабілізаційні пакети, розширюють обсяги державного кредитування, залучають ресурси міжнародних донорських організацій та ініціюють створення спеціальних фондів фінансової допомоги. Для працівників, які продовжують трудову діяльність, особливого значення набуває реалізація заходів, спрямованих на забезпечення безпечних умов праці, зокрема використання засобів індивідуального захисту та дотримання санітарно-епідеміологічних вимог (стор. 224-233).

Рівень суспільного благополуччя є не лише інструментом підвищення якості життя населення, а й важливим елементом державної політики, спрямованої на досягнення сталого соціально-економічного розвитку в умовах сучасних трансформацій. Зазначене виступає викликом і можливістю для України стати прикладом у впровадженні прогресивних підходів до управління соціально-економічними процесами. Впровадження стандартів добробуту дозволяє сформувати єдину платформу для об'єктивного вимірювання та оцінювання рівня життя населення, що є необхідною передумовою розроблення ефективної державної політики.

Сучасні стандарти мають враховувати як матеріальні, так і нематеріальні складові благополуччя, зокрема доступ до якісної освіти, охорони здоров'я, безпеки, екологічного середовища та можливостей для самореалізації особистості. На сучасному етапі реалізації державної політики суспільного благополуччя в період соціально-економічних трансформацій запропоновано функціонування комплексу наступних управлінських механізмів: нормативно-правові, економіко-фінансові, організаційні, соціально-політичні, мотиваційні, інформаційні, освітньо-культурні та комунікативні (стор. 317-325).

***Значення одержаних результатів для науки й практики та
рекомендації щодо їх можливого використання***

Дисертаційна робота Харечка Дмитра Олексійовича «Державна політика суспільного благополуччя на сучасному етапі соціально-економічних трансформацій» є завершеним самостійним науковим дослідженням, яке

містить розроблені автором теоретичні положення та практичні рекомендації щодо обґрунтування державної соціально-економічної політики України щодо суспільного благополуччя на сучасному етапі. Дисертація та реферат оформлені відповідно до чинних вимог. Обґрунтованість результатів підтверджена в процесі їх апробації на різноманітних науково-комунікативних заходах, у публікаціях дисертанта. Оpubліковані праці та реферат достатньо повно відображають результати проведених наукових досліджень.

Результати дисертаційного дослідження використано у практичній діяльності: Національного університету «Львівська політехніка»; Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій; Виконавчого комітету Львівської міської ради; Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького; Національного лісотехнічного університету України; Львівського торговельно-економічного університету; Львівської обласної державної адміністрації, Департаменту економічної політики; Львівської обласної ради; Львівської районної державної адміністрації; Зимноводівської сільської ради Львівського району Львівської області; ГО «Українсько-Британський Дім»; служби у справах дітей Львівської обласної державної адміністрації.

***Повнота викладу наукових положень, висновків і
рекомендацій дисертації в опублікованих працях***

Основні результати дисертаційного дослідження набули висвітлення у наукових публікаціях автора та апробовані на наукових конференціях і науково-практичних семінарах: Сучасні аспекти реформування системи публічного управління в умовах воєнного часу; Сучасна парадигма публічного управління; Трансформація системи публічного управління в умовах військового часу; Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки у глобалізаційному та інформаційному суспільствах; Публічне управління: освіта, наука, практика; Інноваційні технології публічного управління та адміністрування: теорія і кращі практики 21 століття; Публічне управління в Україні: виклики сьогодення та глобальні імперативи; Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки у глобалізаційному та інформаційному суспільствах; Реформування процесів публічного управління в сфері освіти та науки у глобалізаційному та інформаційному суспільствах; Сучасна парадигма публічного управління; Публічне управління у сфері цивільного захисту: освіта, наука, практика; Priority directions of science and technology development; Туризм в умовах пандемії Covid-19: шанси та загрози; Державна політика щодо місцевого самоврядування: стан, проблеми, перспективи; Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика.

Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (491 найменування) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 495 сторінок. Робота містить 9 рисунків і 19 додатків.

Ідентичність змісту реферату і основних положень дисертації

Аналіз змісту реферату та дисертації доводить ідентичність структури, логіки викладання матеріалу, відповідність основних положень та висновків за розділами підсумковим висновкам. Зміст реферату повністю відображає основні положення та узагальнення, що містить дисертаційне дослідження. Оформлення дисертації та реферату здійснено з дотриманням чинних вимог МОН України.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

В цілому, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, необхідно зробити певні зауваження та вказати на окремі положення роботи, що викликають дискусію:

1. З метою здійснення більш вмотивованого вибору в процесі опрацювання теоретичних досліджень державної соціально-економічної політики щодо суспільного благополуччя доцільно було б провести додатковий аналіз застосування зазначених теорій у публікаціях в галузі науки державного управління використовуючи міждисциплінарний підхід. Зазначена методологія у наукових дослідженнях допомогла б автору більш переконливо обґрунтувати свою наукову позицію.
2. Однією із сучасних концепцій державної соціально-економічної політики в контексті підвищення рівня суспільного благополуччя автором визначається організаційно нерегульований характер державно-приватного партнерства (с.86-93), що відповідає дійсності лише частково, оскільки розкриває лише форму державної участі у цих процесах. Водночас, автором недостатньо обґрунтовується ступінь залучення неурядових громадських організацій та об'єднань в частині реалізації державних програм.
3. Погоджуючись з існуючими проблемами організаційного забезпечення, які окреслені дисертантом, зауважимо, що недоліком у досліджуваній сфері є практика ухвалення нормативно-правових актів у країнах-членах ЄС (розділ 3), які повинні гарантувати ефективність державного управління у зазначеній сфері на жаль, є декларативними на сучасному етапі для України і не можуть бути реалізовані через повномасштабне вторгнення РФ на територію нашої країни. Зазначеному факту потрібно було б більше приділити уваги у проведеному дисертаційному дослідженні, особливо що стосується наданих висновків та пропозицій.
4. У дисертаційному дослідженні окремим розділом наведено

результати аналізу закордонного досвіду державної політики з підвищення рівня суспільного благополуччя. Однак, при цьому у структуру викладення матеріалу не виділено найбільш ефективні елементи світової практики у країнах, в яких і тій чи іншій мірі проходили військові дії та збройні протистояння, які б було можливо впровадити в Україні за сучасних умов.

5. У дисертаційному дослідженні здійснено низку узагальнень, запропоновано управлінські підходи до наукового обґрунтування ефективності діяльності органів державної влади, повною мірою розкрито проблеми соціально-економічної політики суспільного благополуччя (с.127-141). Однак, не всі визначальні результати роботи подані у висновках до розділів дисертаційної роботи, що стосується управлінських принципів реалізації національних програм суспільного благополуччя.

Водночас висловлені зауваження та пропозиції мають дискусійний характер і абсолютно не знижують загальної високої оцінки дисертаційного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційне дослідження Харечка Дмитра Олексійовича «Державна політика суспільного благополуччя на сучасному етапі соціально-економічних трансформацій» є завершеним самостійним науковим дослідженням, що вирішує важливу науково-прикладну проблему реалізації механізмів державної соціально-економічної політики у сфері суспільного благополуччя громадян України в галузі науки державного управління.

Враховуючи актуальність, новизну, важливість одержаних дисертантом наукових результатів, їх обґрунтованість можна стверджувати, що подана дисертація має завершений характер, результати дослідження містять практичну цінність. Робота відповідає вимогам МОН України, постанові Кабінету міністрів України «Про порядок присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її автор Харечко Дмитро Олексійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління.

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління,
старший дослідник,
начальник докторантури - ад'юнктури
НУЦЗ України

Віктор ПАЛЮХ

Підпис Віктора Палюха засвідчую
Учений секретар НУЦЗ України

Андрій ПОБІДАШ